

RUZƏ İBİŞOVA

ƏBƏDİYYƏT NOTLARI

*Azərbaycanın xilaskarı, bütün sahələr kimi, musiqimizin də
inkişafında həlledici rolunu oynayan ümummilli liderimiz
Heydər Əliyevin əziz xatirəsinə ithaf edirəm.*

Bakı-2011

SEYİD ŞUŞİNSKİ ŞƏRQ MUSIQİSİNİN İNCİSİDİR

Muğamı yaradıcı şəkildə oxumaq sənətkara şöhrət, əbədi-yaşarlıq gətirən şərtlərdən biridir. Muğamların melodik zənginliyi, ecazkarlığı və istifadə edilən şeir nümunələrinin intonasiya tərzii xanəndənin fərdi ustalığından və fantaziyasından asılıdır. Fitri istedadı, səsi, söz duyumu bu ucalığa boy verən sənətkarlardan biri də Seyid Şuşinski olmuşdur.

Mir Möhsün Ağa Seyid İbrahim oğlu Şuşinski 1889-cu ildə Şuşa qəzasının Horadiz kəndində anadan olmuşdur. Mir Möhsün uşaq yaşlarından atasını itirmiş, tərbiyəsi ilə xalası Məşhədi Hürzad məşğul olmuşdur. Dövrünün savadlı və açıq fikirli qadını olan Məşhədi Hürzad Qarabağın qadın toylarında xanəndəlik etmişdir.

Seyid Şuşinski ilk təhsilini Horadizdə, mədrəsədə almışdır. Burada ibtidai bilik qazanan yeniyetmə Seyid dərzilik sənəti ilə məşğul olurdu. Lakin ara bir dini mərasimlərdə və el şənliklərində çıxış edərdi.

Seyidə muğamın sirlərini öyrətmək üçün əmisi Məşhədi Seyidəli çox zəhmət çəkib. Musiqi üzrə savadının artmasına çalışır, bildiklərini ona öyrədir, Sədinin, Hafizin, Füzulinin və Zakirin şeirlərini əzbərləyib muğam üstündə oxuyurdu.

Həmçinin gənc Seyidin bir xanəndə kimi yetişməsində Cabbar Qaryağdıoğlunun həlledici təsiri olmuşdur.

Seyid Şuşinskinin ilk çıxışı 1908-ci ildə şuşalılar qarşısında «Yay klubu»nda olmuşdur. Məşhur xanəndə İslam Abdullayev həmin konserti belə xatırlayır: «Biletlər bir həftə qabaq satılıb qurtarmışdı. Axşam saat 9-da konsert başladı. Cabbar, Qasım, Məşhədi Məmməd, Həmid və Keçəçi oğlu Məhəmməd oxuduqdan sonra Azad bəy Əmirov gənc Seyidin «Mani» oxuyacağını elan etdi. Sonra Seyidə «Bayatı Şiraz» oxutdular. Seyid

«Bayatı Şiraz»ın «Xavəran» şöbəsidən «Qatar»a keçəndə nəinki dinləyiciləri, hətta məşhur xanəndələri belə heyran etdi. Çünki «Xavəran»dan «Qatar»a keçmək xanəndədən zil səsdən başqa həm ustalığ, həm də cəsarat tələb edir. Gənc Seyidin ustalılıqla bir muğamdan başqa bir muğama keçməsi, doğrusu, mənə möcüzə kimi göründü. Seyid tarın son pərdələrindən aşağı enərək, təkrrar zəngülələr vuranda, Cabbar əlindəki qavalı kənara qoyub, böyük bir heyrət içərisində Seyidə tamaşa edirdi».

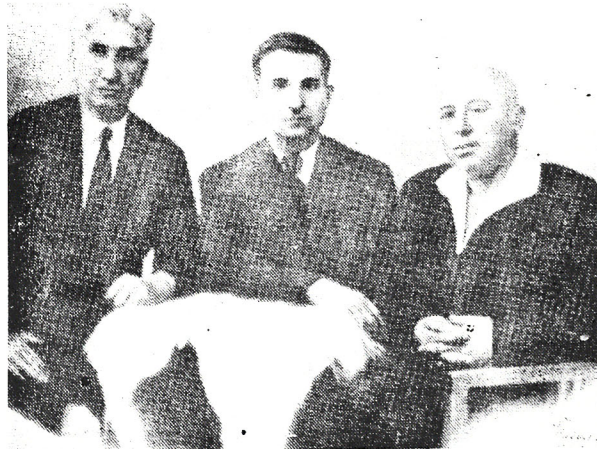
*Seyid Şuşinski və tarzən Mirzə Mirzəyev
(Quba, 1927-ci il)*

Seyid dəstgahı qurtarıb ayağa qalxdıqda, salondakı tamaşaçılar uzun zaman gənc xanəndəni alqışladılar. Camaat sakitləşmirdi. Nəhayət, Xan sarayında xidmət etmiş, şəhərdə hörmətli şəxslərdən biri olan Xanlıq Muxtar iki dəfə göyə güllə

atdıqdan sonra tamaşaçılar sakit oldular.

Seyidi üçüncü dəfə oxutdular. Sonra Cabbar səhnəyə qalxıb Seyidi bağrına basaraq, gözləri yaşarmış halda dedi: «Camaat, indi mən ölsəm də, daha qənim yoxdur, çünki məndən sonra Seyid vardır».

Seyid muğam aləminin sirlərinə böyük Cabbarın tədrisi ilə yiyələnmişdir. O, həmişə Cabbar Qaryağdıoğlunun tələbəsi olması ilə fəxr etmişdir.

*Soldan Seyid Şuşinski, xanəndə Zərgər Məhəmməd və tarzən
İrzabala (Tiflis, 1937-ci il)*

Günbəgün Seyidin şöhrəti artırdı. Onun cazibəli səsinə dinləməyə hamı can atırdı. Lakin əmisi Məşhədi Seyidəli toylarda oxumasına icazə vermirdi ki, o hələ uşaqdır, Seyid xanəndəlik etməkdən əvvəl, musiqi aləmini mükəmməl öyrənməlidir. Ona

görə də klassik Şərq muğamlarını və xalq musiqisini dərinləndirən öyrənmək üçün Seyidəli gənc Seyidi Nəvvabın yanına aparır. Seyid Şuşinski Nəvvabın hücrəsində iki ildən artıq musiqi təhsili alır. 1910-cu ildə Nəvvab gənc xanəndəyə şənliklərdə, musiqi məclislərində oxumasını məsləhət görür.

Onun oxumağı nəinki sadə dinləyiciləri, hətta o dövrün sənət yollarında saç-saqal ağartmış xanəndələri valeh edirdi.

Seyid Şuşinski 1911-ci ildə Tiflisdə getmiş və orada ilk çıxışını «Obşestvennoye sobraniye» klubunda etmişdir. 1912-ci ildə Tiflisdə «Molla Nəsrəddin» jurnalının redaktoru Cəlil Məmmədquluzadənin, Əlimirzə Nərimanovun, Yusifbəy Tahirovun təşəbbüsü və Seyid Şuşinskinin şəxsən yaxından köməyi, maddi dəstəyi ilə Tiflisin azərbaycanlılar yaşayan hissəsində (Şeytanbazar) «Auditoriya» adlı yeni klub açılır. Klubun açılışı günü Seyid Şuşinski tarzən Məşhədi Zeynalın müşayiəti ilə «Mahur» oxumuşdur. Konsertdən əldə edilən pulun hamısını Seyid klubu vermişdir.

Seyid Şuşinski şəxsi mənafeyinə güdən sənətkar olmamışdır. O həmişə Azərbaycan teatrına və artistlərinə maddi yardım etmişdir. Seyidin Azərbaycan mədəniyyəti tarixində xidmətləri unudulmazdır.

Seyid Şuşinskiyə adı musiqiçi demək düzgün olmazdı. O, millətinin tərəqqisi, gələcəyi haqqında düşünən, onun incəsənətini şöhrətləndirən mədəniyyət xadimi idi.

Seyid Şuşinskinin oxuduğu «Çahargah», «Nəva», «Bayatı-İsfahan», «Humayun», «Rast», «Mahur», «Zabul», «Kürdü-Şahnaz», «MİRZƏ Hüseyn səgahı», «Mani», «Arazbar», «Mənsuriyyə» muğamları böyük rəğbətə qarşılanmışdır. Onun oxuduğu muğamlar içərisində «Çahargah» xüsusi yer tutur.

Seyid Şuşinski novator xanəndə idi. O, «Çahargah»ın müqəddiməsini başlayarkən, «mayə»dən, yəni «Cöhrəvi» hissəsindən yox, məhz muğamın səkkizinci hissəsi olan «Mənsuriyyə» üstündə zildən 10-15 dəqiqə «Bərdaşt» etdikdən sonra «mayə»yə qayıtmışdır.

Seyid Şuşinski olduqca zil, mələhətli səsa və uzun nəfəsə malik fitri istedadlı xanəndə idi. Nikbin ruhlu, təmtəraqlı

muğamların mahir ifaçısı Seyid Şuşinski nəinki Qafqazda, hətta İranda da, Türkiyədə də məşhur idi.

Xalq arasında xanəndə kimi geniş şöhrət qazanması ilə yanaşı, Seyid Şuşinski həm də həssas və qayğıkeş pedaqoq idi. Muğam sənətinin incəliyini dərinləndirən bilən bu musiqi xiridarının başqa müəllimlərə bənzəməyən dərs metodu var idi. Azərbaycan ifaçılıq sənətinin vurgunu və təəssübkeşi olduğundan oxuda yad meylləri qətiyyənlə qoşulmazdı.

O, 1926-cı ildə dahi bəstəkar Üzeyir Hacıbəyovun təşəbbüsü ilə Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasına dəvət olunur. Cabbar Qaryağdıoğlu və Keçəçi oğlu Məhəmməd ilə birlikdə yeni açılmış xanəndəlik sinfində müəllim işləyir.

Seyid Şuşinski Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasında müəllimlik etdiyi illərdə (1926-1933) gənc sənətkarların musiqi təhsili ilə yaxından məşğul olmaqla bərabər, həm də Bakının musiqi həyatında səmərəli fəaliyyət göstərmişdir.

Ötən əsrin otuzuncu-qırxıncı illəri Azərbaycanın ziyalılıq tarixindən qara xətt kimi keçir. Bu dövrdə Stalin rejiminin respublikamızdakı vəzifəli əlaltıları say-seçmə oğul-qızlarımızı cismani surətdə kütləvi olaraq sıradan çıxarıblar. Bir qismini öldürüblər, bir qismini sürgünə göndarıblər, bir qismini isə gecə-gündüz qorxu altında yaşamağa düçar ediblər. Mədəniyyətin bütün sahələri hər an təşviş və təftiş içərisində olub. Bu kütləvi bəla, sözsüz ki, musiqi aləmindən də yan keçməyib. Qayum-qədim tar alətimizə qarşı hücumlar əslində muğamatımıza, xanəndəlik sənətimizə meydan oxumaq idi. İstər avazla olsun, istərsə avazsız, hər ağızdan çıxan sözə siyasi don geydirər bilirdilər. Xanəndə bir kəlməni dilə gətirəndə, adı söhbət zamanı deyəndə və ya repertuarına salıb oxuyanda gərək yüz ölçüb, bir biçəydi.

Nəriman Əliyev öz xatirələrində qeyd edir ki, bir gün Seyid Şuşinskiyə xəbər verirlər Gəncədə filan musiqiçini güllələməyə gəliblər. Vaxt itirmədən özünü yetirir Əliheydər Qarayevin kabinetinə. Xeyli xahiş-minnət hesabına ölüm hökmünün qarşısını alır...

~~ХАЛДОНУ СЕВМƏСƏ~~

~~Bylystaxma senin mənə eyl olmas
 mənim tələ eşiqdə nec bylyyl olmas,
 Qaradır qazların gəzir arax,
 Seni mən sevmişəm nədir carax,
 Jəri ha jəri na bəli kəmerlim
 Dərdindən olmasam mən senin deli.~~

~~" : " : " : "~~

~~Mixək əkdin ləzəncə, mixək bozğun əjəncə
 Bir çyt qurban dəməşəm, əlin əliyə dəjəncə
 Nə məməli, nə məməli, nə bu dərdi kimə seçməməli.~~

~~" : " : " : "~~

~~АНЯ
 Аз жандыр бир чут осванни
 манечна гурбан мән элум
 Стакун бакы чан аланни в
 маночна гурбан мән элум .~~

~~Гетти ламат бу вйбодə
 Манашлаш чəкəл устəдə
 нəр чаннəн чаннəн нəр
 нəр чаннəн гурбан мən элум.~~

Seyid Şuşinskiinin repertuarından

Kitabı çapa hazırlarkən ustadım Nəriman Əliyevin ömür-gün yoldaşı Xalidə xanım ilə görüşdük. Xəbərimiz var idi ki, Seyid Şuşinski ömrünün müəyyən hissəsini sevimli tələbəsigildə yaşayıb. Ustad xanəndə haqqında xatirələrini danışan Xalidə xanım bizə bir qovluq göstərdi. İçərisində vaxtilə Seyid Şuşinskiinin repertuarında istifadə elədiyi qəzəllər və mahnı mətnləri toplanmışdı. Ərəb, latın və kiril qrafikalarında yazılmasından aydın görünürdü ki, uzun bir dövrü əhatə edir. Hər poetik parçanın axırında möhür vurulmuş, Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikasının repertom inspektoru imza atmışdı. Məsələn, Nəbatinin bir qəzəlinin altında «22 may 1940-cı ildə yoxlanıldı. Radioda canlı oxumasına sentyabrın 1-nə qədər vaxt verilir» - sözləri yazılmışdı. Əlbəttə, rus dilində. İcazə veriləndə «Razreşeno!», qadağan olunanda «Zapret!» kəlmələri qeyd olunmuşdu. Qovluqdakı vərəqlərə nəzər yetirdikcə, adamı vahimə basdı. İstər-istəməz hiddətlənirsən. Füzulinin, Seyid Əzimin, Vahidin qəzəllərinə düzəliş edirlərmiş, əsrlərin sınağından zədələnmədən keçmiş bayatılarımızın sözlərini, el mahnılarımızın mətnlərini dəyişirlərmiş. Xalqın gücünün ədəbiyyatında, musiqisində olduğunu bilərək, məhz onları hədəfə alırlarmış...

Lakin bütün mədəni dəyərlərimiz kimi, musiqinin əsasını təşkil edən muğamatımız tarixin amansızlıqlarına mərd-mərdənə sinə gərərək, ən çətin məqamlarda öz yaşantısından qalmırdı. Onun təbliğində digər dahi sənətkarlar tək Seyid Şuşinskiinin də xidməti böyükdür. Onun 1933-cü ildə «Şərq musiqisi ansambli»nin müşayiəti ilə SSRİ-nin müxtəlif şəhərlərində verilən konsertlərdə çıxışları alqışlarla qarşılanmışdır.

Seyid Şuşinski klassik Şərq və Azərbaycan muğamlarının incəliklərinə dərinləndən bələd olan xanəndə idi. Onun gözəl və şaqq-raq zəngülələri və uzun nəfəsləri, burunda və dişdə oxuması dinləyiciləri valeh edirdi.

Fasiləsiz olaraq saat yarım, iki saat oxuyan xanəndələr ancaq Azərbaycanda olmuşdur. Cabbar Qaryaqdıoğlu, Şəkili Ələsgər, Əbdülbaqi, Seyid Şuşinski «dəstgah» adı altında proqram yaratmışlar.

Üzeyir Hacıbəyov Seyid Şuşinskiini nadir və istedadlı xanəndə adlandırmışdır. O, Fikrət Əmirovun «Şur», «Kürd Ovşarı»

Niyazinin «Rast» simfonik muğamlarının yaranmasında ya-xından köməklik göstərmişdir.

Şuşinskinin irsi böyük bir məktəbdir. Xanəndələr Seyid məktəbindən öyrənmiş və yenə öyrənməlidir. 1963-cü ildə onun 74 yaşında «Heyratı», «Mani», «Arazbarı» muğamlarını zil səs-lə oxuması hər xanəndəyə nəsih olmayan ustalıqdır. Professor Bülbül demişdir: «Qoca xanəndələr bulagın gözüdür, bunlarda xəzinə vardır».

Bəstəkar Fikrət Əmirov, xanəndə Seyid Şuşinski, tarzən Qurban Pirimov (Bakı, 1958-ci il)

Bu yorulmaz xanəndənin həyatı Azərbaycan musiqi mədə-niyyəti tarixinin parlaq səhifələrindən biridir. Klassik Şərq mu-siqi aləmində elə bir muğam olmayıb ki, Seyid Şuşinski onu ifa etməkdə aciz qalsın. Seyid Şuşinski yenilik artaran sənətkar idi. O, bir çox muğamlara yeni guşələr, xallar, nəfəslər, hətta hissələr əlavə etmişdir. «Rast» və «Kürdü-Şahnaz» muğam-larının «Dilkəş» hissəsini dinləyicilərə ilk dəfə çatdıran Seyid olmuşdur. Böyük sənətkar həm də bir çox muğamı birləşdirib oxumuşdur. «Rast-Humayun», «Şur-Şahnaz» və s. dəstgahlar Seyid Şuşinskinin yaradıcılıq məhsuludur.

Seyid Şuşinski Cabbar Qaryağdıoğlunun muğamdan-muğa-ma keçmə (modulyasiya) üsulunu öz yaradıcılığında uğurla tətbiq etmişdir.

Seyid Şuşinskinin Zülfü Adıgözəlov, Xan Şuşinski, Mütəllim Mütəllimov, Cahan Talışinskaya, Sürəyya Qacar, Yavər Kələntəri, Həqiqət Rzayeva, Nəriman Əliyev, Əlibaba Məmmədov, İslam Rzayev, Yaqub Məmmədov, Rübabə Muradova və baş-qalarının xanəndə kimi yetişməsində onun böyük əməyi olmuşdur.

Gözəl sənətkarımız, unudulmaz müəllim İslam Rzayev in-kişafına xüsusi diqqət göstərmiş, püxtələşməsində böyük rolu olmuş Seyid Şuşinskini tez-tez xatırlayırdı. Dediklərinin bir hissəsi Möhbəddin Səmədin, müəllimimə həsr olunduğuna görə hər dəfə açıb oxuyanda müəllifinə minnətdarlıq hissi duyduğum «Səsin sehri varmı?» kitabında öz əksini tapıb: «Düzdür, İslamda həm həvəs, həm də hövsələ vardı. Amma vaxt sarıdan çox korluq çəkirdi. Çünki başı bu və ya başqa lüzumsuz fənlərin öyrənilməsinə bərk qarışmışdı. Böyük həyat təcrübəsi, sənət səriştəsi olan Seyid Şuşinski elə bil bunu hiss etmişdi. Öz tələbələri ilə açıq danışmağı xoşlayan ustad sənətkar növbəti məşğələlərin birində üzünü tələbələrinə tutub, özünəməxsus əda ilə bildirdi:

- Bizim dövrümüz başqa dövr idi. O vaxtlar xanəndə olmaq üçün xüsusi məktəb-zad olmazdı. Qabiliyyəti, istedadı olanları qoyardılar məşhur oxuyanların yanına. Fərəsəti olanlar bir-iki ilə bu məşhur oxuyarlardan görüb-götürərdilər, öyrənərdilər, xanəndə kimi yetişib formalaşardılar. İndi başqa dövr, başqa zamandır. Bu gün yaxşı səsin olması başlıca şərt hesab edilsə də, sə-sin hansı yollarla işlədilməsi əsas götürülür. Onun yolları öyrədilir. Mənim sizə bir ağısaqqal, təcrübəli xanəndə kimi tövsiyəm budur: lüzumsuz seylərə əbəb vaxt itirməyi bir yana qoyub, səsinizi necə işlətməyin yollarını öyrənin. Bununla yanaşı, bizim keçmiş məş-hur oxuyanlarımız, çalanlarımız, musiqi bilicilərimiz Mir Möhsüm Nəvvabın, Cabbar Qaryağdıoğlunun, Qurban Pirimo-vun, Şirin Axundovun, İslam Abdullayevin, Mirzə Sadıqın, Şəkili Ələsgərin, Məşhədi Məmməd Fərzaliyevin yaradıcılıq irsini öy-

rənməyi unutmayın. Onların yaradıcılığını yaxşı bilməyiniz sizin gələcək taleyinizdə çox böyük rol oynaya bilər...»

Seyid Şuşinski ustadlarına böyük hörmət bəsləyər, ehtiram göstərərdi. 1958-ci ildə İrandan, müəllimi Xan İqbaldan ona bir məktub gəlir. Məktubda tələbəsinin oxuduğu «Orta Mahur»un lentini xahiş edirdi. Seyid Ustadının bu istəyini yerinə yetirərək, gecikdirmədən həmin muğamı lentə yazdırıb ona göndərdi.

Özünün də tələbələri, yetirmələri saysız-hesabsız idi. Çox xoşbəxtəm ki, Seyid Şuşinskiyin iki tələbəsindən (Əməkdar müəllim Nəriman Əliyevdən A. Zeynalı adına Orta İxtisas Musiqi Məktəbində, respublikanın xalq artisti İslam Rzayevdən isə Azərbaycan Dövlət Musiqi Akademiyasında) dərslər almışam.

Seyid Şuşinskidən muğamın sirlərini öyrənmiş Nəriman Əliyev A. Zeynalı adına Orta İxtisas Musiqi Məktəbində bizə dərslər dediyi vaxtda həmişə ustadı barədə maraqlı söhbətlər edər, onun necə qayğıkeş, gözəl insan olmasından danışırdı. Seyid Şuşinski pedaqoji fəaliyyətini dayandıranda öz sinfini məhz Nəriman müəllimə vəsiyyət etmişdi.

Elə bir dərslərdən ki, ustadım öz ustadından, epizodik də olsa, bir əhvalat söyləməsin. Bizə danışdığı bir hadisəni sonralar xatirə dəftərinə də köçürmüşdü: «1957-ci ilin payız aylarından biri idi. Ağam Maşağa kəndinə toy məclisinə çağırmışdılar. Məni də özü ilə apardı. Həmin toyda Aşıq Pənah da var idi... Aşxam saat 11-də Ağamı məclisə dəvət etdilər. O, qonaqlara ədəblə salam verdi və toy sahibini təbrik etdi. Bizə göstərilən yerdə oturduq. Aşıq Pənah Ağadan üzr istəyərək meydana girdi. Qəşəng geyim və gözəl qamətlə həm oxuyur, həm də oynayırdı... Sərpayı yaxınlaşıb Ağaya dedi ki, məclisdəkilər sizi eşitmək istəyir. Mən o zaman hələ ikinci kursda idim, muğamları tam bilmirdim. Tarzən Kamil Əhmədov və kamançaçalan Fazil Osmanovun müşayiəti ilə Ağam «Çahargah»a başladı. Elə «Bərdaşt»daca məclisi ələ aldı. İfası təxminən bir saat çəkdi. Dəstgah qurtara-qurtarmaya, alqış sədələri yüksəldi. Verilən bəxşişlərin ardı-arası kəsilmirdi. Ümumiyyətlə, çox xeyrixah adam idi. Tələbəyə təkcə muğamatın sirlərini mənimsətmir, xa-

nəndə üçün nə vacibdirsə, hamısını öyrədirdi. Bir gün mənə söylədi ki, məclisə gedəndə gərək ən abırlı, ən yaraşlıq libasını geyəsən, oturuşunu-duruşunu biləsən. Çünki sənin iki gözün var, sənə isə min-min göz baxır-deyərdi. Dönə-dönə xatırladardı ki, muğam insanı təmizliyə, təbiiyyəyə çağırır... Hara gedirdisə, ona böyük hörmət bəsləyirdilər, heç zaman xahişini-sözünü yerə salmırdılar... 1957-ci ilin may ayı idi. Mənə hərbi çağırış vərəqəsi gəlmişdi. Dərslərdən icazə almaq üçün məktəbə, Ağamın yanına yollandım. Əhvalatdan hali olan kimi, mənə götürüb Maşağaya, komissarlığa getdi.

Podpolkovnik Mamedov (Məmmədov – R.İ.) özü xanəndənin hüzuruna çıxdı. Salam verib, gəlişinin səbəbini soruşdu. Ağamın onun sinfində oxumağımı bildirən bir kəlməsi ilə bir də mənə ora çağırmadılar... Mən nə əldə etmişəmsə, Ağamın zəhməti hesabındadır. Ömrüm boyu ona minnətdaram...»

Hazırda konsert salonlarında, televiziya və opera teatrlarında çıxış edən yaşlı və cavan xanəndələrin əksəriyyətində Seyid Şuşinskiyin nəfəsi duyulur.

Seyid Şuşinski 1939-1960-cı illərdə M.Maqomayev adına Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasında solist olmuş, ömrünün son illərində isə Opera və Balet Teatrında muğam-operalar üzrə məsləhətçi işləmişdir.

Böyük xanəndə Cabbar Qaryağdıoğlu Seyid Şuşinskiyi Şərq musiqisinin incisi adlandırmış və öz qavalını ona bağışlamışdır.

Azərbaycan milli musiqi mədəniyyətinin inkişafında Seyid Şuşinski mühüm rol oynamışdır. O, yaradıcılığını milli vokal sənətinin zənginləşməsinə sərf etmişdir.

Azərbaycan Respublikasının xalq artisti, «Şərəf nişanı» ordenli, Əməkdar müəllim Seyid Şuşinski 1965-ci ildə dünyasını dəyişmişdir.

Nəriman Əliyev ustadının gözlərini əbədi yumduğu həmin ağırlıq zaman kəsiyini on iki vərəqlik göy üzlü dəftərə elədiyi qeydlərdə belə xatırlayır: «O vəfat edəndə, mən Fikrət Əmirova mərhum Bəhrəmin evindən zəng vurdum ki, Ağam vəfat edib. Bu o vaxt idi ki, Fikrət Amerikaya gəldi. Dedi, mərkəzi komitəyə zəng vuraram, komissiya təşkil edərlər. Elə də oldu, Ağamı

mənali surətdə axirət evinə götürdülər... Hər Novruz bayramı tələbələrimlə bir yerdə onun məzarına baş çəkirik...»

«Kommunist» qəzeti çap etdiyi nekroloqda yazmışdı: «Qocaman xanəndəimiz, qayğıkeş müəllim, son dərəcə təvazökar bir insan – Seyid Şuşinski vəfat etmişdir. O, ömrünün 60 ilini Azərbaycan musiqi mədəniyyətinin inkişafına həsr etmiş, gözəl səsi ilə xalqımızın sevimli müğənnisi olmuş, Yaxın və Orta Şərqdə şöhrət tapmışdır».

Türk dünyasının görkəmli sufi şairi Yunis İmrənin «Əcəl sənə sənədən yaxın» fəlsəfəsini dərindən anlayan və buna görə də bütün enerjisini, biliyini Azərbaycan muğam sənətinə bəxş edən Seyid Şuşinski həyatdan cismani ayrılsa belə, ölməz ruhu həmişə bizimlədir. Özü yetişdirdiyi tələbələrin, habelə sənətdə varisi sayılan Nəriman Əliyevin tələbələrinin fəaliyyətində yaşayır. Dünya durduqca da yaşayacaqdır...